

Türkiye’de yapılmış kronik obstrüktif akciğer hastalığı başlıklı tezlerin nitel ve nicel analizi

Qualitative and quantitative analysis of theses on chronic obstructive pulmonary disease

Öz

Amaç: Kronik Obstrüktif Akciğer Hastalığı (KOAH); zararlı gaz ve partiküllere karşı havayolları ve akciğerin artmış kronik inflamatuvar yanıtı ile ilişkili kalıcı hava akımı kısıtlanması ile karakterize bir hastalıktır. Bu çalışmanın amacı Türkiye’deki Kronik Obstrüktif Akciğer Hastalığı (KOAH) başlıklı lisansüstü tezlerin nitel ve nicel analizini yapmaktır.

Yöntemler: Çalışma kapsamında Yüksek Öğretim Kurulu Tez Merkezi’nde yer alan tezler araştırılmış ve araştırma başlığında Kronik Obstrüktif Akciğer Hastalığı olan toplam 451 teze ulaşılmıştır.

Bulgular: Tezlerin %66,3’ü tıpta uzmanlık, %24,8’i yüksek lisans, %8,4’ü doktora, %0,4’ü diş hekimliği uzmanlık tezlerinden oluşmaktaydı. Araştırma tipi olarak tezlerin %79,8’inde değerlendirme, %18,4’ünde müdahale ve %1,8’inde geçerlilik ve güvenilirlik tercih edilmiş idi. En sık tekrar eden kelime KOAH iken; bunu “yaşam kalitesi”, “hemşirelik”, “alevlenme” kelimeleri takip etmekte idi. Tezlerde en çok değerlendirilen parametre solunum fonksiyonu (n=163) iken diğer parametreler; dispne (n=155), sigara kullanımı (n=149), kan gazı parametreleri (n=93), yaşam kalitesi (n=93), laboratuvar testleri (n=74), egzersiz kapasitesi (n=66), vital bulgular (n=55), anksiyete (n=31) ve depresyon (n=24) şeklinde idi. Değerlendirme aşamasında kullanılan ölçüm araçlarından en sık kullanılan ise Solunum Fonksiyon Testleri (n=171) olurken, GOLD Sınıflaması (n=113), Modifiye Medical Research Council (n=122), KOAH Değerlendirme Testi (n=93), 6 Dakika Yürüme Testi (n=60), St. George’s Solunum Anketi (n=49), Borg Skalası (n=27), SF-36 Yaşam Kalitesi Ölçeği (n=26), BODE İndeksi (n=15) ve Hastane Anksiyete Depresyon Skalası (n=13) da en sık kullanılanlar arasında yer almaktaydı.

Sonuç: Yapılan bu çalışma ile dünyada önde gelen ölüm nedenlerinden biri olan KOAH’a, Türkiye’de verilen önem araştırmacıların çeşitli alanlarda yaptığı tezler ile görülmüştür. Analizler sonucu elde ettiğimiz verilerin bu alanda yapılacak gelecek çalışmalara kaynak sağlayacağını düşünüyoruz.

Anahtar Sözcükler: Araştırma; bibliyometrik analiz; KOAH; niteleyici araştırma; tezler

Abstract

Aim: Chronic Obstructive Pulmonary Disease (COPD) is characterized by persistent airflow limitation associated with an enhanced chronic inflammatory response of the airways and lungs to harmful gases and particles. This study aims to perform a qualitative and quantitative analysis of postgraduate theses on COPD in Turkey.

Methods: Theses listed in the Thesis Center of the Council of Higher Education in Turkey were reviewed, and a total of 451 theses with the keyword “Chronic Obstructive Pulmonary Disease” in their titles were identified.

Results: Of the theses, 66.3% were medical specialty theses, 24.8% were master’s theses, 8.4% were doctoral theses, and 0.4% were dental specialty theses. Regarding research type, 79.8% of the theses were assessment-based, 18.4% were intervention-based, and 1.8% focused on validity and reliability studies. The most frequently repeated keyword was “COPD,” followed by “quality of life,” “nursing,” and “exacerbation.” The most commonly evaluated parameter in the theses was pulmonary function (n=163), followed by dyspnea (n=155), smoking (n=149), blood gas parameters (n=93), quality of life (n=93), laboratory tests (n=74), exercise capacity (n=66), vital signs (n=55), anxiety (n=31), and depression (n=24). Among the assessment tools, Pulmonary Function Tests were the most frequently used (n=171), followed by the GOLD Classification (n=113), the Modified Medical Research Council Dyspnea Scale (n=122), the COPD Assessment Test (n=93), the 6-Minute Walk Test (n=60), the St. George’s Respiratory Questionnaire (n=49), the Borg Scale (n=27), the SF-36 Quality of Life Scale (n=26), the BODE Index (n=15), and the Hospital Anxiety and Depression Scale (n=13).

Conclusion: This study highlights the importance attributed to COPD, one of the leading causes of death worldwide, as evidenced by the variety of theses conducted on this topic in Turkey. We believe the data obtained from these analyses will provide valuable guidance for future research in this field.

Keywords: Bibliometric analysis, quantitative research; COPD; research; theses

Ayşe Beyza Paçacı¹, Şule Çiloğlu¹, Cansu Şahbaz Piringçi²

¹ Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Gülhane Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Anabilim Dalı

² Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Fakültesi, Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Anabilim Dalı

Geliş/Received : 07.01.2025
Kabul/Accepted: 26.05.2025

DOI: 10.21673/anoloklin.1615052

Yazışma yazarı/Corresponding author

Ayşe Beyza Paçacı

Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Gülhane Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye.
E-posta: aysebeyzapacaci@gmail.com

ORCID

Ayşe Beyza Paçacı: 0009-0007-9315-5704
Şule Çiloğlu: 0009-0005-8265-4044
Cansu Şahbaz Piringçi: 0000-0002-3921-0721

GİRİŞ

Kronik Obstrüktif Akciğer Hastalığı (KOAİ); zararlı gaz ve partiküllere karşı havayolları ve akciğerin artmış kronik inflamatuvar yanıtı ile ilişkili ve genellikle ilerleyici özellikteki, kalıcı hava akımı kısıtlanması ile karakterize önlenebilir bir akciğer hastalığıdır (1). Dünya Sağlık Örgütü'ne göre dünya çapında dördüncü önde gelen ölüm nedenidir (2). Yaşlanan nüfus ve tütün dumanı, mesleki tozlar ve kimyasallar, biyokütle yakıtı ve hava kirliliği gibi KOAİ risk faktörlerine maruz kalmanın devam etmesi nedeniyle önümüzdeki yıllarda KOAİ yükünün daha da artması beklenmektedir (3).

Kronik Obstrüktif Akciğer Hastalığının, bireyin yaşam süresi (T) boyunca genetik (G) ve çevresel (E) faktörlerin etkileşiminden kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu teoriye "GETomics" adı verilir (4). KOAİ'ye yol açan başlıca çevresel faktörler tütün kullanımı, toksik partiküllerin solunması, mesleki ve sosyal hayatta hava kirliliğinden kaynaklanan gazlara maruz kalmaktır. Genetik açıdan bakıldığında, *SERPINA1* genindeki mutasyonlar ile görülen kalıtsal bozukluk KOAİ için tanımlanmış bir risk faktörü olan alfa-1 antitripsin eksikliğine (AATD) yol açar (5). Yaşlanma ve "Gen-Çevre" etkileşimleri ile birlikte hastalığın görülme olasılığı artar. Dispne ve öksürük KOAİ ile ilişkili en yaygın solunum yolu semptomlarıdır (3). Hastalar tipik olarak balgam üretimiyle birlikte veya balgam üretimi olmadan dispne, hırıltı, göğüste sıkışma, yorgunluk, aktivite kısıtlılığı ve/veya öksürük semptomları olduğunu bildirmektedir (4).

KOAİ'te alevlenmeler sık görülmektedir (6). Bu alevlenmeler, negatif sonuçları önlemek için önleyici ve tedavi edici önlemler alınmasını gerektiren, 14 günden daha kısa bir süre içinde artan solunum semptomları ile karakterize ciddi olay olarak tanımlanabilir. Alevlenme riskinin belirlenmesi için üç farklı yaklaşım tercih edilebilir. GOLD 2024 kılavuzuna göre KOAİ hastaları, modifiye MRC (mMRC) dispne skalası ve alevlenme öyküsüne göre Grup A, B veya E olarak üç gruba ayrılmaktadır. Grup A: Hafif semptomlara sahip (mMRC 0–1) ve son yılda hiç alevlenme yaşamamış ya da yalnızca bir alevlenme geçirmiş ancak bu nedenle hastaneye yatmamış hastalardır. Grup B: Belirgin semptomları olan (mMRC≥2) ancak alevlenme sıklığı düşük olan hastalardır. Grup E: Yüksek alevlenme riski

taşıyan, yani son bir yıl içinde iki veya daha fazla alevlenme geçirmiş ya da hastaneye yatış gerektiren en az bir alevlenme öyküsü olan hastalardır (1,4).

Kronik Obstrüktif Akciğer Hastalığı Küresel Girişimi (GOLD) 2024 raporuna göre hastalığın tanısı için 0,7'den düşük bir postbronkodilatör FEV1/FVC gösteren zorlu spirometrik ölçüm gereklidir (7,8). Semptomların değerlendirilmesinde geçerli ve güvenilir anketlerden olan Modifiye Medical Research Council (mMRC) dispne ölçeği ve/veya KOAİ Değerlendirme Testi (CAT) kullanılmalıdır. Anketlerin yanı sıra fiziksel performansı değerlendiren testler, laboratuvar testleri ve radyolojik görüntülemeler de hastalık değerlendirilmesinde kullanılan parametrelerden bazılarıdır. Anketlerin fizyolojik ölçümlerle birleştirilmesi ile hafif semptomları olan erken KOAİ hastalarının da keşfedilebileceği yapılan çalışmalarda belirtilmiştir.

Birinci basamak tedavi, dispne semptomlarını iyileştirmek ve alevlenme olasılığını, hava akımı sınırlamasını ve hiperinflasyonu azaltmak için sigarayı bırakma ve aşılama gibi önleyici stratejilerin yanı sıra solunum farmakoterapisini içermektedir. Pulmoner rehabilitasyon, solunum yolu hastalıklarının daha fazla ilerlemesinin önlenmesine (farmakoterapiyi ve tedaviye uyumu optimize ederek), egzersiz kapasitesinin artırılmasına, nefes darlığının azaltılmasına destek olmak amacıyla tüm evrelerde hastalığın tedavisine entegre edilebilir (6).

Bibliyometrik analiz, belirli bir alandaki örüntülerin, eğilimlerin ve etkilerin belirlenmesi için bilimsel literatür üzerinde yürütülen sistematik bir çalışmadır (9). Cole ve Eales 1917 yılında, 1550-1860 yılları arasında anatomi bilim dalında yayınlanan çalışmaların istatistiksel bir analizini yaparak literatürde yer alan ilk bibliyometrik çalışmayı yapmışlardır (10). Türkiye'de ise bibliyometrik anlamda yapılan ilk çalışma Özino tarafından 1970 yılında yayınlanan astronomi, biyoloji, fizik, kimya, matematik ve yer bilimleri alanlarındaki bilimsel verimliliğin ölçüldüğü "Growth in Turkish Positive Basic Sciences" olarak kabul edilmektedir (11,12). Bibliyometrik analiz, dergilerden, başlıklardan, yazarlardan, adreslerden, özetlerden ve yayınlanmış literatür referanslarından elde edilen verilerin niceliksel analizlerinin yorumlanmasına dayanır (13,14). Belirlenen konu üzerinden yapılan analizler o konuda yapılacak gelecek çalışmalara da yol gösterici

olur. Bu analizler için çeşitli veri tabanları kullanılabılır. Yaptığımız literatür araştırması sonucunda farklı veri tabanları kullanılarak farklı hasta gruplarına ait bibliyometrik çalışmalara ulaşılmıştır (15,16). Ancak toplumda en sık görülen hastalıklardan biri olan KOAH ile yapılmış bir çalışmaya rastlanılamamıştır. Bu çalışmanın amacı Ulusal Tez Merkezi veri tabanında yayınlanmış KOAH alanında yapılan tezleri bibliyometrik açıdan analiz etmek ve araştırmacılara yol göstermesini sağlamak amacıyla tezlerin konu dağılımını ve yöntemlerini incelemektir.

GEREÇ VE YÖNTEMLER

Bu çalışma, Türkiye’de geçmiş yıllarda yapılmış lisansüstü tez çalışmalarını inceleyerek yürütüldü. Araştırma konusu olan KOAH alanında Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nde yer alan tezler araştırıldı ve girilen anahtar kelimeler sonucunda elde edilen tezler derlendi.

Araştırmanın evrenini Türkiye’de Yükseköğretim Kurulu’na bağlı üniversiteler ve Sağlık Bakanlığı’na bağlı hastanelerde yürütülen, KOAH konusunda yayınlanmış lisansüstü tezler oluşturmaktadır. Örneklemi ise Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nde yer alan, ‘kronik obstrüktif akciğer hastalığı’ konulu ve ‘1980-2024’ tarihleri arasında yayınlanmış 451 adet tez kapsamaktadır.

Verilerin toplanması

tarama işlemi 04-25 Kasım 2024 tarihleri arasında yapıldı. Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nde arama yapılırken tarama terimi kısmına ‘KOAH’ (n=451), ‘kronik obstrüktif akciğer hastalığı’ (n=0) ve ‘kronik obstrüktif akciğer hastalığı’ (n=0) yazılarak üç anahtar kelime ile de arama yapıldı. Aranacak alan bölümünde ‘tez adı’, izin durum ‘tümü’ ve tez türü ‘tümü’ seçenekleri seçilerek tarama yapıldı.

Araştırmanın verileri birincil kaynak olarak yayın erişimi olup olmadığına bakılmaksızın Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nin internet sitesinde yer alan tezlerin yazarları tarafından hazırlanan tez künyelerinden, özet bölümlerinden veya erişime açık tezlerin tamamından elde edildi. Dâhil edilen 451 adet tezi incelemek için oluşturulan Microsoft Office 2019 Excel dosyasına tez türü (tıpta uzmanlık, yüksek lisans,

doktora, diş hekimliği uzmanlık), yayın dili (Türkçe, İngilizce), tez erişimi (evet, hayır), tezde kullanılan popülasyon (hayvan, insan), tezin uygulandığı cinsiyet (kadın, erkek, hayvan), tezin araştırma tipi (müdahale, geçerlik güvenirlik, değerlendirme), tezin yürütüldüğü anabilim dalı, yayınlandığı yıl, tez yazarının bağlı olduğu üniversite, tezde yer alan değerlendirme parametreleri, tezde kullanılan veri toplama araçları (form, anket, ölçek, skala, test vb.) ve tezin sayfa sayısı kaydedildi.

Araştırmanın etik yönü

bu çalışmada herhangi bir insan üzerinde araştırma yapılmamaktadır ve çalışmada Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi veri tabanında KOAH alanında yapılan tezler istatistiki olarak incelendiği için çalışmanın dizaynı gereği ‘Etik Kurul Onayı’ gerektirmektedir (15-18).

İstatistiksel analiz

araştırmada istatistiksel analizler için ise SPSS (Statistical Package for the Social Sciences software for Windows, version 30.0, IBM, Chicago, IL, USA) programı kullanıldı. Değerlendirilen parametrelerin gösterimi frekans ve yüzdelik ile hesaplanarak ifade edildi. Araştırmada kullanılan anahtar kelimelere ait bir kelime bulutu oluşturmak için MAXQDA programı kullanıldı.

BULGULAR

Çalışma kapsamında “KOAH” araştırma kelimesi ile toplam 451 adet teze ulaşıldı. Tezlerin sayfa sayısı minimum 32, maksimum 229 sayfa iken; ortalama sayfa sayısı 87,22±27,27 sayfa idi. Tezlerin %66,3’ü tıpta uzmanlık (n=299), %24,8’i yüksek lisans (n=112), %8,4’ü doktora (n=38), %0,4’ü diş hekimliği uzmanlık tezlerinden (n=2) oluşmaktaydı. %98,7’si Türkçe (n=445) dilinde yazılmış iken %1,3’ü İngilizce (n=6) dilinde yazılmış idi. Tezlerin %88,9’una (n=401) erişim varken %11,1’ine (n=50) ise erişim sınırı bulunmaktaydı. Tezlerin %99,3’ünde insan (n=448), %0,2’sinde rat (n=1) popülasyonu üzerinde çalışılmış iken; %0,4’ündeki (n=2) popülasyona dair bilgi bulunmamaktaydı. Tezlerin %86,5’inde kadın ve erkek (n=390) popülasyonu, %5,5’inde erkek popülasyonu (n=25), %0,2’sinde kadın (n=1) popülasyonu, %0,2 dişi rat popülasyonu (n=1) ile çalışılmış idi ve %7,5’inde cinsiyete dair bilgi

Tablo 1. Tezlerin özellikleri

		n	%
Tez Türü	Tıpta Uzmanlık	299	66,3
	Yüksek Lisans	112	24,8
	Doktora	38	8,4
	Diş Hekimliği Uzmanlık	2	0,4
Yayın Dili	Türkçe	445	98,7
	İngilizce	6	1,3
Tez Erişimi	Evet	401	88,9
	Hayır	50	11,1
Kullanılan Popülasyon	İnsan	448	99,3
	Rat	1	0,2
	Bilinmiyor	2	0,4
	Kadın ve Erkek	390	86,5
Cinsiyet	Erkek	25	5,5
	Kadın	1	0,2
	Dişi (Rat)	1	0,2
	Bilinmiyor	34	7,5
	Değerlendirme	360	79,8
	Müdahale	83	18,4
Tez Araştırma Tipi	Geçerlilik ve Güvenilirlik	8	1,8

n: Sayı, %: Yüzde, Rat: Sıçan

bulunmamaktaydı (n=34). Araştırma tipi olarak tezlerin %79,8'inde değerlendirme (n=360), %18,4'ünde müdahale (n=83) ve %1,8'inde geçerlilik ve güvenilirlik (n=8) tercih edilmiş idi. Tezlerin özellikleri tablo halinde verilmiştir (Tablo 1).

Yapılan tez çalışmalarının %10,7'sinin Sağlık Bilimleri Üniversitesinde (n=48), %7,8'inin İstanbul Üniversitesinde (n=35), %4,2'sinin Sağlık Bakanlığında (n=19), %3,3'ünün Atatürk Üniversitesinde (n=15), %3,1'inin Ankara Üniversitesinde (n=14), %3,1'inin İnönü Üniversitesinde (n=14), %2,9'unun Çukurova Üniversitesinde (n=13), %2,6'sının Kocaeli Üniversitesinde (n=12), %2,6'sının Manisa Celal Bayar Üniversitesinde (n=12) ve %2,4'ünün Dokuz Eylül Üniversitesinde (n=11) yürütüldüğü sonucuna ulaşıldı.

İncelenen tezlerin %48,1'inin göğüs hastalıkları anabilim dalında (n=217) yürütülmüş olduğu bulundu. Onu takiben %12,9 hemşirelik (n=58), %4,9 ilk ve acil yardım (n=22), %3,5 acil tıp (n=16), %3,5 aile hekimliği (n=16), %3,5 fizyoterapi ve rehabilitasyon (n=16), %1,3 diş hekimliği (n=6), %1,3 elektrik ve elektronik mühendisliği (n=6), %1,3 radyoloji ve nükleer tıp (n=6) ve %1,1 biyokimya (n=5) anabilim dala-

rında yürütülmüş tez çalışmaları olarak bulundu. Tezlerin yürütüldüğü kurumlar ve anabilim dallarına ait verilere ait bilgiler tablo halinde verilmiştir (Tablo 2).

Yapılan tez çalışmalarında en çok iş birliği yapan anabilim dalları ise; %0,9'u göğüs hastalıkları ile ilk ve acil yardım (n=4), %0,7'si biyokimya ve göğüs hastalıkları (n=3), %0,7'si göğüs hastalıkları ve hemşirelik (n=3), %0,7'si hemşirelik ve iç hastalıkları (n=3), %0,4'ü fizyoterapi ve rehabilitasyon ile göğüs hastalıkları (n=2) olarak belirlendi.

İncelenen Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi internet sitesi kayıtlarında KOAH başlıklı bulunan ilk tez çalışması 1988 yılında Erciyes Üniversitesinde tıpta uzmanlık alanında ve göğüs hastalıkları anabilim dalında yayınlanmış idi. Toplam 75 kurumda (n=74 üniversite, n=1 sağlık bakanlığı) tez çalışması yürütülmüş idi. Tezlerin yıllara göre dağılımı incelendiğinde ise KOAH başlıklı en çok tez çalışması 40 adet tez ile 2023 yılında yapılmış olup en az tez çalışmasının ise 1988, 1991 ve 2000 yıllarında yapıldığı görüldü (Şekil 1).

Araştırmamız sonucunda taranan 451 tezin anahatar kelimeler bölümünde yer alan kelimeler analiz edilerek, minimum sıklık 1 olacak şekilde 180 kelimelik

Tablo 2. Tezlerin yürütüldüğü kurumlar ve anabilim dalları

	n	%
Kurumlar	Sağlık Bilimleri Üniversitesi	48
	İstanbul Üniversitesi	35
	Sağlık Bakanlığı	19
	Atatürk Üniversitesi	15
	Ankara Üniversitesi	14
	İnönü Üniversitesi	14
	Çukurova Üniversitesi	13
	Kocaeli Üniversitesi	12
	Manisa Celal Bayar Üniversitesi	12
	Dokuz Eylül Üniversitesi	11
	Diğer kurumlar	258
Anabilim Dalı	Göğüs Hastalıkları	217
	Hemşirelik	58
	İlk ve Acil Yardım	22
	Acil Tıp	16
	Aile Hekimliği	16
	Fizyoterapi ve Rehabilitasyon	16
	Diş Hekimliği	6
	Elektrik ve Elektronik Mühendisliği	6
	Radyoloji ve Nükleer Tıp	6
	Biyokimya	5
	Diğer Anabilim Dalları	83
		18,6

n: Sayı, %: Yüzde

bir kelime bulutu oluşturuldu (Şekil 2). Toplam 1589 kelimenin incelendiği analizde, 785 farklı kelime tespit edildi. En sık tekrar eden kelime “KOAH” oldu ve tüm kelimelerin %16,8’ini (n=267) oluşturmakta idi. Bunu, tezlerin %3,71’inde kullanılan “kronik obstrüktif akciğer hastalığı” (n=59), %1,95 oranında “yaşam kalitesi” (n=31), %1,83 oranında “hemşirelik” (n=29) ve %1,25 oranında “alevlenme” (n=20) takip ederek bu kelimeler en sık kullanılan ilk beş anahtar kelimeyi oluşturmakta idi. Ayrıca 59 adet “kronik obstrüktif akciğer hastalığı” ve 11 adet “kronik obstrüktif akciğer hastalığı” şeklinde iki ayrı kullanımın olduğu saptandı.

Tezlerde en çok değerlendirilen ilk on parametre; solunum fonksiyonu (n=163), dispne (n=155), sigara kullanımı (n=149), kan gazı parametreleri (n=93), yaşam kalitesi (n=93), laboratuvar testleri (n=74), egzersiz kapasitesi (n=66), vital bulgular (n=55), anksiyete (n=31) ve depresyon (n=24) idi. En çok kullanılan değerlendirme araçları ise Solunum Fonksiyon Testleri (SFT) (n=171), GOLD Sınıflaması (n=113), Modifiye

Medical Research Council (mMRC) (n=122), KOAH Değerlendirme Testi (CAT) (n=93), 6 Dakika Yürüme Testi (6DYT) (n=60), St. George’s Solunum Anketi (SGRQ) (n=49), Borg Skalası (n=27), SF-36 Yaşam Kalitesi Ölçeği (n=26), BODE İndeksi (n=15) ve Hastane Anksiyete Depresyon Skalası (n=13) idi. Tezlerde en sık kullanılan değerlendirme parametreleri ve değerlendirmede kullanılan ölçüm araçlarına ait bilgiler tablo halinde verilmiştir (Tablo 3).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi internet sitesi kayıtlarında yer alan 1988-2024 yılları arasındaki KOAH konulu tezlerin yayın sayısında özellikle son yedi yıldır artış olduğu görülmüştür. Tez çalışmaları en çok tıpta uzmanlık tezi olarak gerçekleştirilmiş olup KOAH konulu en çok tez çalışması göğüs hastalıkları anabilim dalında yapılmıştır. Tezlerin araştırma tipi büyük bir oran ile değerlendirme şeklindedir. Lisan-

Tablo 3. Tezlerde kullanılan değerlendirme parametreleri ve ölçüm araçları

	n
Solunum Fonksiyonu	163
Dispne	155
Sigara	149
Kan Gazı Parametreleri	93
Yaşam Kalitesi	93
Laboratuvar Testleri	74
Egzersiz Kapasitesi	66
Vital Bulgular	55
Anksiyete	31
Depresyon	24
SFT	171
GOLD Sınıflaması	113
mMRC	122
CAT	93
6DYT	60
SGRQ	49
Borg Skalası	27
SF-36	26
BODE İndeksi	15
HADS	13

*n: sayı, SFT: Solunum fonksiyon testleri, GOLD: Kronik obstrüktif akciğer hastalığı küresel girişimi, mMRC: Modifiye tıbbi araştırma konseyi, CAT: Kronik obstrüktif akciğer hastalığı değerlendirme test, 6DYT: 6 dakika yürüme testi, SGRQ: St. George solunum anketi, SF-36: Kısa form 36-Yaşam kalitesi ölçeği, HADS: Hastane anksiyete depresyon ölçeği

süstü ve uzmanlık tez çalışmalarında en çok değerlendirilen parametre solunum fonksiyonu iken, en sık kullanılan değerlendirme aracı ise solunum fonksiyon testleri olmuştur.

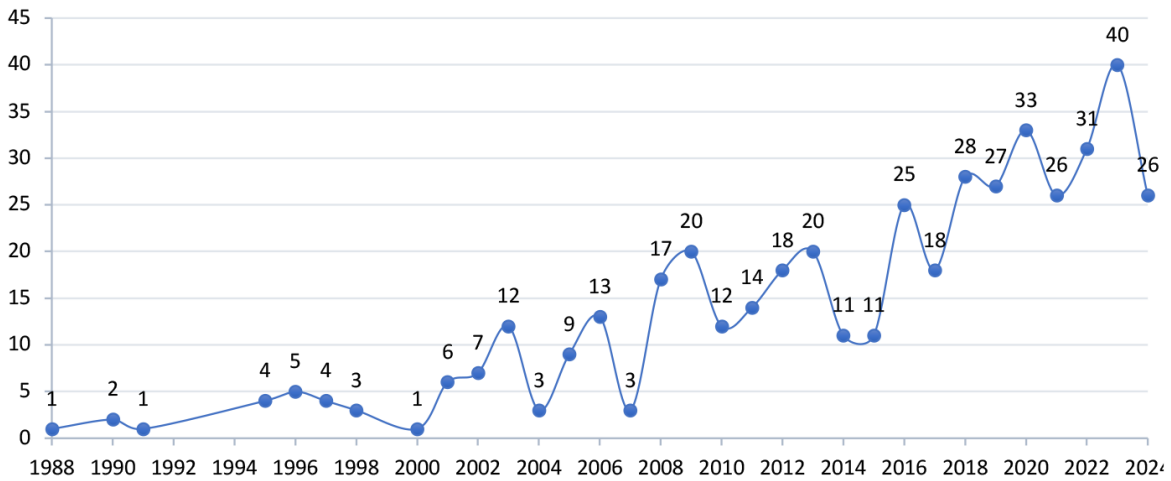
Hastalığa özgü klinik çalışmalar tıp alanında olabileceği gibi disiplinler arası da yürütülebilmektedir. Tıpta uzmanlık alanı sağlık hizmetlerinin gelişimi ve klinik uygulamaların iyileştirilmesi için öneme sahip bir alandır (19). Ancak disiplinler arası araştırmalar ile hastalığa dair farklı semptomların değerlendirilmesi ve geniş bir perspektiften sorunların çözülmesi sağlanacaktır. Farklı disiplinlerin yürüttüğü çalışmalar da hastaların çok boyutlu doğasını anlamak ve kişiselleştirilmiş tedavi programlarının oluşturulması için önem arz etmektedir (20). Yaptığımız araştırmada en çok çalışmanın tıpta uzmanlık alanında gerçekleştiği görülmektedir. KOAH alanında klinik odaklı çalışmaların fazla olduğunu, diğer disiplinlerin de klinik semptomların yanı sıra hastalığın biyopsikososyal parametrelerine de odaklanılması için faydalı olabilece-

ğini düşünmekteyiz. Bu kapsamda gelecekte yapılması planlanan çalışmalarda hastalığın biyopsikososyal yönlerinin (sağlık okuryazarlığı, yaşam kalitesi, fiziksel aktivite, öz bakım becerileri gibi) farklı disiplinlerle beraber ele alınması literatüre katkı sağlayacaktır.

Genellikle yaşlı erkek sigara kullanıcılarıyla ilişkilendirilen bir hastalık olarak bilinmekte olan KOAH'ta kadınların, erkeklere kıyasla daha az tanı aldığı öne sürülmektedir (21). Dinçer ve arkadaşlarının 1990-2019 yıllarını kapsayan çalışmasında, Türkiye'de KOAH'a bağlı ölüm oranlarının erkeklerde kadınlardan daha yüksek olduğu belirlenmiştir (22). Bununla birlikte, son yıllarda yapılan araştırmalar, sigara kullanımı ve hormonal faktörlerin etkisiyle tanı alan kadın sayısında artış olduğunu göstermektedir (23-25). İncelenen tezlerdeki çalışmalarda, hasta popülasyonlarının çoğunlukla hem erkekleri hem de kadınları içerdiği görülmektedir. Ancak yalnızca erkek hastaların dâhil edildiği çalışmalar da önemli bir yer tutmaktadır. Bu durumun, Türkiye'de KOAH tanısı almış erkek hasta

Şekil 1. Tezlerin yıllara göre dağılımı

Şekil 2. Tezlerde kullanılan anahtar kelimeler

sayısının kadınlara göre daha fazla olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Dünya nüfusunda kadın sayısının artışı göz önünde bulundurulduğunda ilerleyen çalışmalarda cinsiyete özgü semptomların farklılığı ve tedavide cinsiyetin etkisinin değerlendirilmesi hastalığın yönetimi açısından yenilikçi olabilir.

Araştırma tipinin seçimi çalışma hedefleri ve kapsamı için önem arz etmektedir. Müdahale çalışmaları

klirik pratike katkı sağlamak amacıyla, herhangi bir tedavi ya da uygulamanın sonuçlarını sunan bilimsel gerçeklere dayanan çalışmalar olarak adlandırılabilir (26). Değerlendirme alışmaları ise mevcut durumun tespiti, sağlık hizmetlerinin etkinliği gibi durumları ölçmek amacıyla yapılmaktadır. Sağlık politikalarının tespiti ve oluşturulmasında sıklıkla tercih edilmektedir (27). Bizim yaptığımız araştırmada da tezlerin çoğu-

nun değerlendirme çalışmaları olduğu görülmektedir. Müdahale çalışmalarının daha az olması kaynak, zaman ve maddiyat gibi farklı nedenlere bağlı olabilir. Klinik pratikte tedavi ve bakım süreçlerinin iyileştirilmesinin amaçlanması, maliyetinin ve takibinin az olması, daha geniş kitleye ulaşılabilmesi değerlendirme çalışmalarının daha sık tercih edilme nedenleri olabilir. Gelecek çalışmalarda multidisipliner alanlarla beraber hastalık semptomuna ek biyopsikososyal yönlerin tedavide değişimlerinin ele alındığı, tedavi süreçlerinin iyileştirilmesine yönelik stratejilerin geliştirildiği yaklaşımlara ihtiyaç vardır.

Hastalıkta etkin tedavinin uygulanabilmesi için hastalığın klinik evresinin hesaplanması en önemli basamaklardan birini oluşturmaktadır. Aynı zamanda akciğerde meydana gelen harabiyetinsaptanması mevcut durum ve tedavi stratejilerinde göz önünde bulundurulmuş parametrelerden biridir. Spirometrik değerlendirme KOAH ve astım gibi hava yolu hastalıklarının belirlenmesinde altın standart olarak kullanılan bir yöntemdir. Dünya çapında kabul görmesi, objektif ve güvenilir olması, hastalık evresinin saptanmasında kullanılması, hızlı ve kolay olması gibi avantajlarından dolayı sıklıkla tercih edilmektedir. Hastalık evresinin kliniklerde en sık spirometrik değerlendirmeler ile GOLD skalasına göre saptandığı yapılan araştırmalarda belirtilmiştir (28). Gold skalası prognozun takibi açısından etkin bir yöntem olmasının yanı sıra uzun vadeli hastalık yönetimi, risk faktörlerinin saptanması ve global bir sınıflandırma yöntemi olması açısından da araştırmacıya yardımcı olmaktadır (29). Etkin bir tedavi için hastalık evresinin yanı sıra semptomların da saptanması ve bunun yaşam kalitesi üzerindeki etkisinin belirlenmesi için önem arz etmektedir. CAT anketi hastalık semptomlarının geniş bir perspektifte araştırılmasında sıklıkla kullanılmaktadır. Kısa olması, birden fazla parametreyi değerlendirmesi, basit ve hızlı olması klinikte diğer testlere göre daha çok tercih edilmektedir (30). KOAH gibi çok boyutları olan bir hastalığın yalnızca objektif yöntemlerle değil de hasta deneyimlerini de değerlendiren yöntemlerle beraber değerlendirilmesi gelecek çalışmalarda önerilmektedir. Bu sayede hastalık tedavisinin bireyselleştirilmesi, kapsamlı müdahale yaklaşımlarının oluşturulması sağlanabilir.

Bu hastalıkta en sık rastladığımız semptomlardan birini dispne oluşturmakta, hastalığın ilerleyişi ile de

artış göstermektedir. Hastanın başta yaşam kalitesi olmak üzere, egzersiz kapasitesi, fiziksel fonksiyonlarını da etkileyerek hastaları toplumdan izolasyona ve ruhsal rahatsızlıkların gelişmesine neden olabilmektedir. Dispne değerlendirmesinde hepsinin birbirine göre avantaj ve dezavantajları bulunmakla beraber MRC, BORG skalası, Saint George's Solunum anketi, CAT, VAS gibi farklı anketler ve ölçekler kullanılabilmektedir (31). Yaptığımız analiz sonucunda en çok değerlendirilen parametrelerden birinin dispne olduğu ve dispnenin en çok mMRC, Saint George's Solunum anketi, CAT ve BORG skalaları/anketleri ile değerlendirildiği sonucuna ulaşılmıştır. Başta dispne olmak üzere kas zayıflığı, azalmış kardiyovasküler kapasite, psikolojik sorunlar nedeni ile hastaların egzersiz kapasitelerinde azalma görülebilmektedir. 6 dakika yürüme testi, maksimum oksijen tüketimi (VO_{2max}), kardiyopulmoner egzersiz testi, fonksiyonel değerlendirme testleri gibi farklı yöntemler ile değerlendirilebilmektedir (32-34). Yaptığımız araştırma sonucunda da 6 dakika yürüme testinin egzersiz kapasitenin değerlendirilmesinde en sık kullanılan test olduğunu sonucuna vardık. Testin az ekipman gerektirmesi hem kardiyak hem de respiratuvar sistemi değerlendirmesi, değerlendiriciden değerlendiriye ölçümlerde minimal fark oluşması gibi nedenlerden dolayı tercih edildiğini düşünmekteyiz. Dispnenin KOAH'larda en sık rastlanan semptomlar arasında yer aldığı bilinmektedir. Bu nedenle dispne varlığı ve seviyesinin tespitinden ziyade dispnenin biyopsikososyal etkilerinin değerlendirilmesi ve günlük yaşam ve fonksiyonellik üzerine etkisinin saptanması kıymetli olabilir.

Hastaların klinik bulgularında pulmoner semptomlar ve prognozun yanı sıra sıklıkla anksiyete ve depresyon gibi psikososyal sorunlar da sıklıkla görülebilmektedir (35). Yaptığımız literatür araştırması sonucunda anksiyete ve depresyonun hastalarda yaygın olarak gözlemlendiği ve bireylerin semptomlarındaki artış ile ilişkisi olduğu düşünüldüğü için yönetiminde hastaların psikososyal durumlarının da değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (36-38). İncelenen tezlerin analizleri sonucunda anksiyete ve depresyonun çalışmalarda sıklıkla değerlendirilen ilk on parametre arasında yer alması, KOAH tanı ve tedavi sürecinde psikososyal etkilenimin yerini destekler nitelikte olduğunu göstermektedir. Gelecek çalışmalarda anksi-

yete ve depresyonun değerlendirilmesinden ziyade bu semptomun hastalık yönetimi, tedaviye uyumu üzerine etkisinin, fiziksel fonksiyonlar ve yaşam kalitesine yansıma oranının ve etki düzeyinin değerlendirilmesi yenilikçi bir yaklaşım olabilir.

Çalışmamızın bazı kısıtlılıkları mevcuttur. Çalışmada yalnızca erişime açık tezler değerlendirilebilmiştir. Yalnızca lisansüstü tezler incelendiği için bu alandaki güncel literatür, derleme ve uluslararası yayınlar kapsam dışı bırakılmıştır. Bu da elde ettiğimiz sonuçların ulusal nitelikte olduğunu göstermiştir. Tezlerin sayısal verileri değerlendirilmiş olup niteliksel açıdan değerlendirilmesi yapılamamıştır. Ayrıca tezlerin 1980 yılından itibaren değerlendirilmeye alınması nedeniyle güncel bilgi ve yöntemlerin görünürlüğü sağlanamamış olabilir.

Bu araştırmanın sonuçları, KOAH üzerine yapılan tezlerin büyük bir kısmının tıpta uzmanlık alanında gerçekleştirildiğini ve en çok solunum fonksiyonu, dispne ve egzersiz kapasitesi gibi parametrelerin değerlendirildiğini göstermektedir. Ayrıca, KOAH'ın biyopsikososyal etkilerinin de dikkate alınması gerektiği, hastaların psikolojik durumu ve yaşam kalitelerinin tedavi sürecine entegre edilmesinin önem taşıdığı vurgulanmıştır. Klinikte kullanılan çeşitli anket ve testler, hastaların durumunun daha derinlemesine analiz edilmesine olanak tanımakta ve tedavi yaklaşımlarının iyileştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Çıkar çatışması ve finansman bildirimi

Yazarlar bildirecek bir çıkar çatışmaları olmadığını beyan eder. Yazarlar bu çalışma için hiçbir finansal destek almadıklarını da beyan eder.

KAYNAKLAR

- Kocabaş A, Atış S, Çöplü L, et al. Kronik obstrüktif akciğer hastalığı (KOAH) koruma, tanı ve tedavi raporu 2014. Turkish Thoracic Journal. 2014;15(2):1-72.
- World Health Organization. The top 10 causes of death [Internet]. [cited 2024 Dec 27]. Available from: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/the-top-10-causes-of-death>
- Vogelmeier CF, Román-Rodríguez M, Singh D, Han MK, Rodríguez-Roisin R, Ferguson GT. Goals of COPD treatment: Focus on symptoms and exacerbations. Respir Med. 2020;166:105938.
- Patel N. An update on COPD prevention, diagnosis, and management: The 2024 GOLD Report. Nurse Pract. 2024;49(6):29-36.
- Cho MH, Hobbs BD, Silverman EK. Genetics of chronic obstructive pulmonary disease: understanding the pathobiology and heterogeneity of a complex disorder. Lancet Respir Med. 2022;10(5):485-96.
- Troosters T, Janssens W, Demeyer H, Rabinovich RA. Pulmonary rehabilitation and physical interventions. Eur Respir Rev. 2023;32(168):220222.
- Kronik Obstrüktif Akciğer Hastalığı için Küresel Girişim (GOLD). Kronik Obstrüktif Akciğer Hastalığının Tanısı, Yönetimi ve Önlenmesi için Küresel Strateji (2024 Raporu) [Internet]. [cited 2024 Dec]. Available from: <https://goldcopd.org/2024-gold-report/>
- Zhou J, Li X, Wang X, Yu N, Wang W. Accuracy of portable spirometers in the diagnosis of chronic obstructive pulmonary disease A meta-analysis. NPJ Prim Care Respir Med. 2022;32(1):15.
- Passas I. Bibliyometrik Analiz: Ana Adımlar. Ansiklopedi. 2024;4(2):1014-25.
- Lawani SM. Bibliometrics: its theoretical foundations, methods and applications. Int J Libr Inf Serv. 1981;31:294-315.
- Özinönü AK. Growth in Turkish positive basic sciences, 1933-1966. Publ Middle East Tech Univ. 1970;(17).
- Yıldız P. Türkiye'de solunum sistemi alanında en çok atıf alan 100 makalenin analizi (1975-2019): bibliyometrik analiz. Tuberk Toraks. 2020;68(2):81-95.
- Manoj Kumar L, George RJ, P S A. Bibliometric Analysis for Medical Research. Indian J Psychol Med. 2023;45(3):277-82.
- Donthu N, Kumar S, Mukherjee D, Pandey N, Lim WM. How to conduct a bibliometric analysis: An overview and guidelines. J Bus Res. 2021;133:285-96.
- Şahbaz Pirinççi C, Cihan E. Türkiye'de yapılan lenfödem konulu tezlerin bibliyometrik analizi. İzmir Democracy University Health Sciences Journal. 2024;7(1):101-8.
- Cihan E, Şahbaz Pirinççi C. Bibliyometrik analysis of studies on manual lymphatic drainage with VOSviewer. Selçuk Sağlık Dergisi. 2025;6(1):1-11.
- Çinar MA, Turhan B, Gönen T, Bayramlar K, Yakut Y. Türkiye'de fizyoterapi ve rehabilitasyon alanında yapılan doktora tezlerinin tematik ve metodolojik açıdan incelenmesi. Turk J Physiother Rehabil. 2021;32(3):87-94.
- Armağan M, Kayahan B, Yıldız Özer A. Türkiye'de Wellness Kavramına İlişkin Lisansüstü Araştırmaların Bibliyometrik Analizi. TOGÜ Sağlık Bilimleri Dergisi.

- 2023;3(3):281-94.
19. Pollard C, Ellis L, Stringer E, Cockayne D. Clinical education: a review of the literature. *Nurse Educ Pract.* 2007;7(5):315-22.
 20. Zwarenstein M, Goldman J, Reeves S. Interprofessional collaboration: effects of practice-based interventions on professional practice and healthcare outcomes. *Cochrane Database Syst Rev.* 2009;(3):CD000072.
 21. Chapman KR, Tashkin DP, Pye DJ. Gender bias in the diagnosis of COPD. *Chest.* 2001;119(6):1691-5.
 22. Dinçer M, Karataş YE, Akyol M. The evaluation of chronic obstructive pulmonary diseases by gender in Turkey: incidence, prevalence, and mortality. *J Pulmonol Intens Care.* 2023;1(1):5-8.
 23. Milne KM, Mitchell RA, Ferguson ON, Hind AS, Guenette JA. Sex-differences in COPD: from biological mechanisms to therapeutic considerations. *Front Med (Lausanne).* 2024;11:1289259.
 24. Han MK. Chronic Obstructive Pulmonary Disease in Women: A Biologically Focused Review with a Systematic Search Strategy. *Int J Chron Obstruct Pulmon Dis.* 2020;15:711-21.
 25. Raghavan D, Varkey A, Bartter T. Chronic obstructive pulmonary disease: the impact of gender. *Curr Opin Pulm Med.* 2017;23(2):117-23.
 26. Aagaard-Hansen J, Sørensen BH, Chagnat CL. A comprehensive approach to risk assessment and surveillance guiding public health interventions. *Trop Med Int Health.* 2009;14(9):1034-9.
 27. Terwee CB, Bot SD, de Boer MR, et al. Quality criteria were proposed for measurement properties of health status questionnaires. *J Clin Epidemiol.* 2007;60(1):34-42.
 28. Vestbo J, Hurd SS, Agustí AG, et al. Global strategy for the diagnosis, management, and prevention of chronic obstructive pulmonary disease: GOLD executive summary. *Am J Respir Crit Care Med.* 2013;187(4):347-65.
 29. Rajnoveanu RM, Rajnoveanu AG, Ardelean AB, et al. Pulmonologists Adherence to the Chronic Obstructive Pulmonary Disease GOLD Guidelines: A Goal to Improve. *Medicina (Kaunas).* 2020;56(9):422.
 30. Karloh M, Fleig Mayer A, Maurici R, Pizzichini MMM, Jones PW, Pizzichini E. The COPD Assessment Test: What Do We Know So Far?: A Systematic Review and Meta-Analysis About Clinical Outcomes Prediction and Classification of Patients Into GOLD Stages. *Chest.* 2016;149(2):413-25.
 31. O'Donnell DE, Milne KM, James MD, de Torres JP, Nelder JA. Dyspnea in COPD: New Mechanistic Insights and Management Implications. *Adv Ther.* 2020;37(1):41-60.
 32. Kaur A, Bourbeau J, Brighton L, et al. Increasing exercise capacity and physical activity in the COPD patient. *Breath (Sheff).* 2024;20(2):230347.
 33. Riario-Sforza GG, Incorvaia C, Paterniti F, et al. Effects of pulmonary rehabilitation on exercise capacity in patients with COPD: a number needed to treat study. *Int J Chron Obstruct Pulmon Dis.* 2009;4:315-9.
 34. Bell M, Fotheringham I, Puneekar YS, Riley JH, Cockle S, Singh SJ. Systematic Review of the Association Between Laboratory- and Field-Based Exercise Tests and Lung Function in Patients with Chronic Obstructive Pulmonary Disease. *Chronic Obstr Pulm Dis.* 2015;2(4):321-42.
 35. Pumar MI, Gray CR, Walsh JR, Yang IA, Rolls TA, Ward DL. Anxiety and depression-Important psychological comorbidities of COPD. *J Thorac Dis.* 2014;6(11):1615-31.
 36. Christiansen CF, Løkke A, Bregnballe V, Prior TS, Farver-Vestergaard I. COPD-Related Anxiety: A Systematic Review of Patient Perspectives. *Int J Chron Obstruct Pulmon Dis.* 2023;18:1031-46.
 37. Yohannes AM, Murri MB, Hanania NA, et al. Depressive and anxiety symptoms in patients with COPD: A network analysis. *Respir Med.* 2022;198:106865.
 38. Korkmaz T, Tel H. Koah'lı hastalarda anksiyete, depresyon ve sosyal destek durumunun belirlenmesi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi.* 2010;13(4):79-86.